

LAKATOS CSILLA

A TEMPLOM MEGTISZTÍTÁSA*

Közeli volt a zsidók húsvétja, Jézus is felment Jeruzsálembeli. A templomban találta az ökrök, juhok és galambok árusait, és az ott ülő pénzváltókat. Ekkor kötélből korbácsot csinált, és kiűzte őket, valamint az ökröket és a juhokat is a templomból. A pénzváltók pénzét pedig kiszórta, az asztalokat felborította, és a galambárosoknak ezt mondta: „Vigyétek ezeket innen: ne tegyétek az én Atyám házáat kalmárkodás házává!” Ekkor tanítványainak eszébe jutott, hogy meg van írva: „A te háza iránt érzett féltő szeretet emészt engem.” A zsidók pedig megszólaltak és megkérdezték tőle: „Milyen jelt mutatsz nekünk, amelynek alapján ezeket teszed?” Jézus így felelt nekik: „Romboljátok le ezt a templomot, és három nap alatt felépítem.” Ezt mondták rá a zsidók: „Negyvenhat esztendeig épült ez a templom és te három nap alatt felépíted? Ő azonban testének templomáról beszélt. Amikor aztán felátad a halálból, visszaemlékeztek tanítványai arra, hogy ezt mondta, és hittek az Írásnak és a beszédnek, amelyet Jézus mondott. (Jn 2,13–22)

Bibliamagyarázatunk során először arra a kérdésre keresünk választ, mikor történt a templom megtisztítása. A színoptikusoknál Jézus nyilvános működésének végére esik, pontosabban utolsó páska ünnepe elé, egyházi nyelven: a nagyhét elejére. Márk evangéliumában Jézus előbb körülnéz a templomban, majd visszatér betániai szállására, s csak egy nappal később megy újra a templomba, hogy „megtisztítsa” (Mk 11,11.15–19). Máté és Lukács evangéliumában a templom megtisztítása közvetlenül követi a virágvasárnapi templomi bevonulást. János evangéliuma ezt a történetet – különös módon – Jézus nyilvános működése elé teszi. De vajon miért?

---

* Elhangzott 2004. március 1-én a kolozs-tordai egyházkör Nagyenyeden tartott lelkeszi értekezletén.

Kicsi a valószínűsége annak, hogy Jézus kétszer tisztította volna meg a templomot, mert egyrészt erre egyik evangéliumban sincs semmi utalás, másrészt pedig Jézus pályája elején volt, s a nép vallási vezetői elleni provokáció bizonytalansággal nem maradt volna következmények nélkül. Az azonban bizonyított tény, hogy a János-evangélium írója ismerte Márk evangéliumát, attól való eltérése tehát szándékos volt. A legvalószínűbb az, hogy János evangéliumában a sorrend megváltoztatásának átgondolt teológiai okai voltak. Ilyen ok lehetett az, hogy a János-evangélium fontos motívuma az istentisztelet, s itt annak messiási megújításáról van szó. A másik ok: a szerző nem akarta, hogy Jézus halálát templomi prófétai fellépése közvetlen következményének tekintse az olvasó.

A történet szerkezete a következő: a 13–14. versekben bevezetés, a 15–17. versek Jézus templomi tevékenységét mutatják be, a 18–20-ban kerül sor az őt felelősségre vonó vallási vezetőkkel lefolytatott vitára, a 20–21. az evangélista záró megjegyzéseit tartalmazza. Műfaját tekintve egyszerre vitabeszéd és bibliográfiai elbeszélés.

13. vers. János evangéliumának megszokott kifejezése az ünnepek „közelségéről” beszélni. A „közel volt a páska” az evangélium 6., 7. és 11. részében megismétlődik, megmutatva egyúttal azt, hogy János evangéliuma három évet számol Jézus nyilvános működéséhez.

Jeruzsálemba a zsidók mindig „felmentek”, nemcsak a földrajzi okok miatt – Júda hegyei magasabbak, mint a síkság vagy a galileai dombok –, hanem spirituálisan is: ilyenkor Isten előtt kívántak megjelenni. Így ment fel Jézus Jeruzsálembe. Jézus ünnepi zarándoklatai a templomba mindig a zsidó vallási vezetőkkel való konfliktusokhoz vezettek, akiket János evangéliuma már az 1. fejezetben is egyszerűen „a zsidók”-nak nevez, de ezen nem a népet, hanem annak vezetőit érti.

A 14. vers azt a helyzetet mutatja be, amelyet Jézus a templomban talált. Bár János evangéliuma idején ez az állapot – a templom létevel együtt – már megszűnt, az író jól tudja rekonstruálni. A szöveg nem annyira a templomban uralkodó állapotokat írja le, mint inkább arról számol be, kikre talált az oda belépő Jézus: ökör-, juh- és galambárosokra, illetve pénzváltókra.

A pénzváltók három héttel az ünnep előtt állították fel asztalaikat a pogányok előudvarában, mert csupán akkor, Adar havában vált esedékké a templomadó fizetése. Ez minden izraelita férfinak kötelessége volt. Az adót lehetőség szerint tíruszi ezüstpénzben kellett leróni, amelyre nem verték a római császár uralmára utaló feliratot vagy képet. A pénzváltók viszonylag nagy haszonnal cserélték be a profán pénzt a „szent” pénzre.

Az állatokat olyan zarándokoknak árulták áldozati állatokként, akik messze laktak, és nem volt módjuk vagy kedvük otthonról odáig hajtani az állatokat. Az állatok árusítása és a pénzváltás Kajafás idejében került át az Olajfák hegyéről a

pogányok udvarába. A legfőbb zsidó ünnep, a páska előtt nem a szokásos megnyiségű állatot, hanem annak többszörösét áruzták itt. Az áldozati állatokat dél felől, a kettős vagy a hármas föld alatti feljárón vitték fel a templomudvarba. Ott, az úgynevezett Király-csarnokban a forgalom egy mai keleti bazárhoz lehetett hasonló. Jézus kéréseivel magatartása ezzel a visszas helyezett szemben megfelelt a végidőkre vonatkozó korai zsidó elvárásoknak.

15-16. versek. Jézus nagyon erélyesen, prófétai „szent haraggal” lép fel a kereskedés és a láрма ellen, amely a kultuszt megszenteltetné: ostort font kötélből – a latin *flagellum* szóból eredő eszközt az állatokat hajtó ostorként kell elképzelni. Mivel az akkori vallási törvények tiltották bármilyen bot bevitelét a templomba, érthető, hogy Jézus kötelet használt, és azzal hajtotta ki a templomból az állatokat. Világos, hogy állataikkal együtt a kereskedőknek is távozniuk kellett. A pénzváltók tevékenységét pedig azáltal tette lehetetlenné, hogy kiöntötte a földre a váltópénzt, asztalaikat pedig feldöntötte. A galambkereskedőket felszólította, hogy vigyék el ketreceiket. Hozzájuk intézett szavai („Ne tegyétek az én Atyám házáat kalmárkodás [kereskedés] házává!”) valószínűleg nemcsak nekik, de minden ott levőnek szóltak, sőt, minden akkori és későbbi templomba járónak. Ezek a szavak Zakariás 14,21-re emlékeztetnek: „Attól a naptól fogva nem lesz többé kereskedő az Seregek Urának házában”, úgy tekintendők, mint annak bejelentése, hogy most érkezett el a prófétai jövendölés beteljesedésének ideje.

A 17. vers azt közli, hogy a tanítványok az Írásból, mégpedig a Zsolt 69,10-ből értették meg, hogy Jézus mit cselekedett. „Ekkor tanítványainak eszébe jutott, hogy meg van írva: »A te házad iránt érzett féltő szeretet emészt engem.«”. Ha ez azt jelentené, hogy akkor és ott értették meg Jézus tettét, akkor az író a szokásos *ginoszkein* (megérteni) igével fejezte volna ki. A görög szöveg azonban e helyett *mimneszkein* (emlékezni) igét használja, s ez arra utal, hogy a tanítványok csak húsvét után és annak fényében értették meg a történeteket.

Ez a gondolat a 14,26-tal is megegyezik, ahol Jézus azt mondja, hogy „a Szentlélek (...) tanít majd titeket mindenre, és eszetekbe juttat mindent, amit én mondtam nektek”. Ezzel János evangéliuma csodálatos egyértelműséggel adja meg a kulcsot saját hermeneutikájához. A szövegen belüli írásértelmezésnek eszerint három láncszeme van: az Írás – Jézus – a tanítványok. Ám ehhez járul negyediként az evangélista, aki mindezt közli velünk, tehát ő is beavatott. Ő már a textuson kívüli írásértelmezőkhöz tartozik, s minket, olvasókat is erre hív megjegyzésével. A 17. vers ugyanis az elbeszélést követő „szerkesztői megjegyzésnek” számít, amelyet mindig a jobb megértés és hitre jutás célja magyaráz.

A zsoltáridézet görög szövegére még egy rövid magyarázat erejéig ki kell térnünk. A fenti fordítástól eltérően a következő fordítással is találkozhatunk: „A te házad iránti buzgóság fog megemészteni engem”. A *dzélosz* kifejezés va-

lóban buzgóságot jelent, ismert fogalom volt Jézus idején a zsidó irodalomban, s olyanra vonatkozott, akinek a lelke „égett”, vagy „forrásban levő vízként buzgott” Isten ügyéért. Jézus a nacionalista zélotáktól eltérően nem másokat akart megsemmisíteni, hanem önmagát emészti el. Erre utal a Szeptuaginta szövegében szereplő „megemészt” ige, és arra, hogy Jézus a templom iránti szeretete következtében fog meghalni.

A 18. vers szerint a zsidó templomi vezetők nem értették meg Jézus tettének indokát. Sőt, még a tanítványok is csak húsvét után értették meg. Arról tudtak, hogy a próféták többször tiltakoztak szavakkal és jelképes cselekedetekkel a templom megrontása ellen, ilyen jelenségek Jézus korában is előfordultak. Azonban ilyen esetben legitimálni kellett a templom elleni kritikát valamilyen isteni jellel. Ezt követelik most Jézustól: „Milyen jelt mutatsz nekünk, amelynek alapján ezeket teszed?”

A 19. versben Jézus – eltérően a szinoptikusoknál található jeladás-visszautasítástól (Mk 8,11-12) – jelet ígér: „Romboljátok le ezt a templomot és három nap alatt felépítem.” A görög *egero* kifejezés szó szerinti jelentése a feltámasztani igével adható vissza. Az író célja az volt, hogy ezzel az igével – amelyet épületek felépítésének leírására nem használtak – a „Jézus teste templom” metaforához közeledjék. János evangéliuma iróniájára jellemző, hogy – bár a vitapartnereknek adott követelmény (a templom lerombolása) teljesítése lehetetlennek látszott – az olvasó tudja, hogy a templomot (J. u. 70-ben) csakugyan lerombolták, s bár azt a rómaiak végezték el, ebben nem kis része volt a vallási vezetők önmaguknak is ártó politikájának, ami nem kis részben Jézussal szembeni értetlenségük következménye volt. Így az olvasó számára – ha megéri János evangéliuma logikáját – teljesült a jel: a templomot lerombolták, de Jézus tanítása tovább él.

A 20. versben a zsidók csodálkozó feleletéből kiderül, hogy nem értik, amit Jézus mondott. Ők a templomépületre vonatkoztatják Jézus saját testéről mondott szavait, és arra hivatkoznak, hogy egy 46 évig épített templomot – ha azt lerombolják – nem lehet három nap alatt újjáépíteni. Josephus Flavius szerint Heródes J. e. 20-19-ben kezdte a templomépítést. Ha ehhez hozzáadjuk az említett 46 évet, akkor J. u. 27–28-ig jutunk el. Lukács evangéliuma szerint is ez Jézus nyilvános működésének kezdete. János evangéliuma eszerint megbízható kronológiai adatokat közöl.

A 21–22. versek újból szerkesztői megjegyzések arról, hogy a „templomon” saját testét értette, és tanítványai előtt a lerombolásról és felépítésről (feltámasztásról) mondott szavai csak húsvét után világosodnak meg, amikor beteljesednek. Az utolsóként felolvasott, 22. versből tudjuk meg, hogy amikor Jézus fel-

támadt, a tanítványok „hittek az Írásnak és Jézus szavának”. Az Írás és Jézus szava ilyen együttes emlegetése azt a nézetet tükrözi, hogy a kettő egyenértékű. Ez már az újszövetségi kánon kialakulásának csírája.

Azt gondolom, hogy ez az általunk sokszor elfelejtett vagy tudatosan mellőzött bibliai történet ma fokozottan figyelmeztető erővel szól hozzánk.

A történet jobb megértésében nagy segítségemre van Pál apostol korinthusiakhoz írt első leveléből származó figyelmeztetés: „Nem tudjátok, hogy ti Isten temploma vagytok, és az Isten lelke bennetek lakik?” (1Kor 3,16)

A János evangéliumából felolvasott történet arra int: nem feledhetjük egy pillanatra sem, hogy Isten temploma nem lehet a kereskedés háza, s a vallás távol áll a fogyasztói mentalitástól, bármennyire is úgy tűnik, ez a felfogás egész életünket meghatározza, behálózza. Továbbmenve: a mi Istenünk nem kereskedő, akivel alkudozni lehetne vagy akinek segítségét bármivel meg lehetne vásárolni. Számunkra az Isten háza – akár konkrét, akár átvitt értelemben használ-nánk is e szókapcsolatot – „a kérés háza” kell, hogy legyen, a mi Istenünkre pedig úgy tekintünk, mint Atyánkra, aki megajándékozza gyermekeit, hogy a maguk rendjén mi is tovább ajándékozzunk.

Adja Isten, hogy a közelgő húsvéthoz vezető úton legyen alkalmunk és erőnk önvizsgálatot tartani életünk felett, és csak azt őrizzük meg, ami segíti a jobbra, tökéletesebbre való igyekezetet embertársaink és magunk érdekében, Isten dicsőségére. Ámen.

Felhasznált irodalom:

Bolyki János: „*Igaz tanúvallomás*” *Kommentár János evangéliumához*, Osiris Kiadó, Budapest, 2001

Benedikt Schwank: *János*, Agapé, Szeged, 2001

GYERŐ DÁVID

AZ IGAZSÁG LELKE – BENNÜNK*

„Ha szerettek engem, tartásátok meg az én parancsolataimat, én pedig kérni fogom az Atyát, és másik Pártfogót ad nektek, hogy veletek legyen mindörökké: az igazság lelkét, akit a világ nem kaphat meg, mert nem látja őt, nem is ismeri; ti azonban ismeritek őt, mert nálatok lakik, sőt bennetek lesz. (...) Az a beszéd pedig, amelyet hallotok, nem az enyém, hanem az Atyáé, aki elküldött engem.” (Jn 14,15–17. 24/b)

János evangéliumának a 13-tól 17-ig terjedő fejezetei Jézusnak a tanítványai körében eltöltött utolsó napjait mutatják be. Ezen belül a 13–16. fejezetek a búcsúbeszéd központi témaköre köré tömörülnek, hogy aztán a 17. rész helyet adjon Jézus főpapi imájának, mintegy megnyitva az utat a Jézus szenvedéstörténetét bemutató 18–20. fejezetek felé.

Még e viszonylag világos bibliai bevezetés után is úgy érzem magam, mint aki nehéz fába vágta a fejszékét, amikor unitárius szószéken a János-evangélium központi részeinek egyikét akarja értelmezni. Az unitárius teológia ugyanis úgy tartja, hogy Jézus emberi, próféta és tanítói jellege elsősorban a szinoptikus evangéliumokból domborodik ki, Máténál, Márknál és Lukácsnál. János evangéliumára pedig úgy tekintünk, mint amit átsző egy, a mi alapértékeinktől többnyire idegen szemléletű gondolatvitel – az ún. ige-teológia –, emiatt általában nem is próbálkozunk annak szószéki közvetítésével. Mivel azonban a 2004. évi ökumenikus keresztény imahét alap gondolata a János evangéliumból indul ki, mi is kénytelenek vagyunk az imahét alkalmain a központi téma által összeszedni ez evangélium tanítását értelmező gondolatainkat.

A felolvasott bibliai rész tipikus jézusi búcsúbeszéd: Jézus tudtára adja tanítványainak, hogy el kell mennie tőlük. A többnyire értetlenül és ijedten álló tanítványoknak ennek kapcsán általában valamiféle meghagyást fogalmaz meg, e helyen azt, hogy tartsák be parancsolatait, máshol meg azt, hogy szeressék egymást. És hogy valamiképpen enyhítse a bejelentés okozta rettenetet, Jézus azt is megígéri nekik, hogy kérésére az Atya egy másik tanítót – vagy ahogy ő mondja, pártfogót – küld, aki mindörökre velük marad.

---

* Egyházi beszéd hitelesítő istentiszteletre (Brassó, 2004. március 3.). A beszédben Szatmáry Sándor *Élő vizek folyamai. János evangéliumának magyarázata igehirdetéseken* c. munkájának gondolatait is felhasználtam. Budapest, Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya, 1997.